

Óðinn – Sejdmester uden paradoks¹

Af Emma Cecilie Sørlie Jørgensen

Kandidatstuderende på Religionsvidenskab, Aarhus Universitet.

Den mandlige gud Óðinn, den mægtigste og øverste gud i det norrøne gudepantheon, bliver ofte fremstillet som gud for krig og lederskab – domæner der traditionelt betragtes som maskuline. Óðinn er imidlertid også mester i den umandige magiform sejd, der i det norrøne samfund tilsyneladende var forbeholdt kvinder. Sejddyrkende mænd kunne nemlig beskyldes for det ærekrænkende *ergi*, som indikerede en mangel på maskulinitet. Kombinationen af Óðinns maskuline og magtfulde position og hans umandige sejddudøvelse harmonerede ikke med det 20. århundredes forestillinger om køn og seksualitet, hvorfor arkæologen Brit Solli og andre forskere har betegnet kombinationen som et paradoks (Solli 2002; 2008). Det norrøne samfund var dog et andet samfund end vores og havde andre forestillinger om køn og seksualitet, end vi har i dag. Jeg vil derfor i denne artikel udfordre Sollis påstand om, at Óðinns tilknytning til sejd udgjorde et paradoks i vikingetiden. Artiklen tilbyder dermed et kønsteoretisk blik på det norrøne samfunds egne præmisser, der gør op med forestillingen om Óðinn som en absolut maskulin krigsgud – for er det muligt, at Óðinns tilknytning til umiddelbart uforenelige domæner ikke var så uforenelige i den norrøne kulturs samtid?

Sejd

Sejd er en særlig form for magi i det førkristne Norden, og den muliggjorde blandt andet spådomskunst, sjælerejser, hamskifte og magt over liv og død (Steinsland 2005, 307). Sejddudøvere var hovedsageligt kvinder, da sejddudøvende mænd kunne beskyldes for *ergi*, den værste form for ærekrænkelse i det norrøne samfund. En mand kunne beskyldes for *ergi*, hvis han trådte udenfor, hvad der associeres med en mandlig kønsrolle, og han kunne dermed karakteriseres som "umandig". Dette var en alvorlig beskyldning, da det norrøne samfunds strikse kønsroller forbød en mand at foretage handlinger, der tilhørte det kvindelige domæne, og be-

skyldningen kastede derfor stor skam over manden og hans slægt (Ibid., 324). Det er usikkert, hvad der er umandigt ved sejd, da kilderne ikke giver os en præcis beskrivelse af sejdpraksis. Vi ved dog, at sejd har haft en grænseoverskridende karakter, idet den gennem ekstase muliggjorde hamskifte og sjælerejser, herunder også kønsskifte, hvilket for en sejdmand har været brud på samfundets køns- og seksualitetsnormer (Ibid., 307).

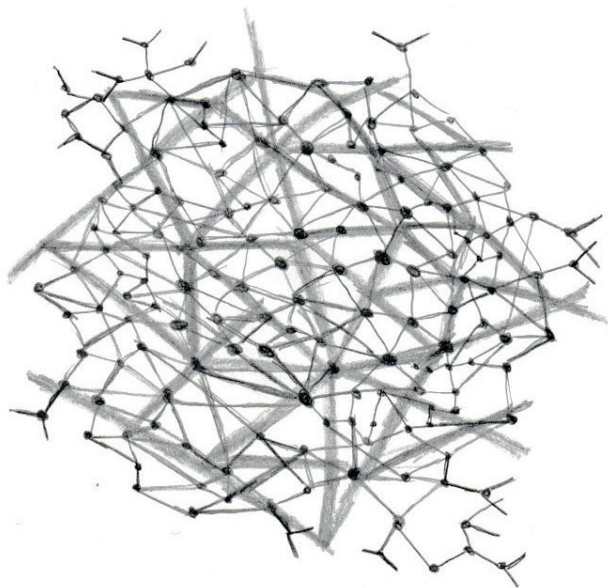
Rhizomet som billede på identitet

Som teoretisk ramme for min undersøgelse af Óðinns tilknytning til sejd, vil jeg benytte mig af Deleuze og Guattaris teori om rhizomet og deres begreber molære, molekylære og nomadiske linjer. Jeg vil derudover benytte Descolas teori om animistisk ontologi.

I Vesten tænker man på træer som et billede på identitet. Ved træets rod begynder identiteten, og ud fra roden og til grenene udspringer nye fænomener, som lineært bygger videre på identiteten (Deleuze og Guattari 1987, 3-4, 17). Denne form for identitetstænkning udfordrer filosofferne Gilles Deleuze og Felix Guattari ved at introducere *rhizomet* som billede på identitet. Rhizombegrebet er hentet fra biologien, hvor rhizomet er et rodnet, som kendes fra fx svampe, der ikke har et centrum. Hos Deleuze og Guattari er rhizomet defineret ved, at et hvilket som helst punkt i rhizomet kan forbindes til et hvilket som helst andet punkt, og rhizomet er dermed opbygget af uensartede dimensioner og elementer (Deleuze og Guattari 1987, 7). Rhizomet danner linjer og relationer på kryds og tværs mellem alverdens punkter i en konstant forandrende bevægelse. Hvis en linje i rhizomet går i stykker, danner det linjen igen, eller laver en ny linje (Ibid., 8). Man kan springe tilfældigt imellem linjerne, da linjerne er uden logisk struktur og dermed har utallige indgange og udgange. Rhizomet danner forbindelser på en horisontal flade og skaber dermed ikke hierarkier mellem forbindelserne. Det er sådan Deleuze og Guattari tænker verden og identitet: Som en proces i evig forandring, der forbinder og laver linjer på en uoverskuelig, ulogisk, antihierarkisk og heterogen måde. Denne form for identitetstænkning kalder de *rhizomatik*.

Rhizomets linjer

Deleuze og Claire Parnet skelner mellem tre linjer, som skildrer forbindelsen mellem individet/kroppen og alle andre fænomener: *molære linjer*, *molekylære linjer* og *nomadiske linjer*. Molære linjer opdeler eksistensen til segmenterende enheder. Det er de molære linjer, som hierarkiserer, skaber binariteter, regulerer og opdeler verden i køn, klasser, racer, seksualiteter osv. Ved at inddele verden i strenge, ofte bipolære, enheder (som mand/kvinde, sort/hvid, heteroseksualitet/homoseksualitet), tilbyder de molære linjer individet en overskuelig måde at navigere i en verden, der egentlig er kompleks og uoverskuelig (Deleuze og Parnet 1983, 69-72 og Grosz 1993, 176). Den anden type af linjer, de molekylære linjer, flyder i konstante bevægelser og skaber passager mellem de molære linjer. De forbinder alle slags fænomener og enheder til hinanden og skaber dermed også nye forbindelser (Ibid.). En molekylær linje opstår for eksempel, når to mennesker forbinder sig

Deleuze og Guattaris rhizom som billede på identitet.

Illustreret af Emma Jørgensen

til hinanden ved at indgå ægteskab. Gennem ægteskabet opstår der en alliance mellem to fænomener, som i dette eksempel er to individer. Denne tilknytning imellem ægteparret er en molekylær linje, som vedligeholdes gennem den omsorg og kærlighed, parret har til hinanden. Den sidste type af linjer er de nomadiske linjer, som eksperimenterer og udvider sig ud over grænserne for de molære og molekylære linjer. De bevæger sig i ukendte og uforudsete retninger ved at afprøve nye forbindelser og passager. De nomadiske linjer er i udgangspunktet ikke varige, da de eksperimenterende nye forbindelser ikke altid er holdbare eller kan klare at blive vedligeholdt. Hvis en nomadisk linje dog viser sig at være succesfuld, kan den udfordre molære og molekylære forbindelser og erstatte disse i rhizomet ved at antage molære og molekylære karaktertræk (Ibid.). Et eksempel på en sådan linje er ægteskaber mellem to af samme køn. De første ægteskaber er afprøvninger af nye forbindelser mellem individer, som ikke har eksisteret før. Der etableres altså nomadiske linjer. Da forbindelserne viser sig at være succesfulde, og endda bliver ritualiserede i samfundets institutioner, antager de nomadiske linjer i ægteskaber af samme køn molekylære karaktertræk.

Deleuze som feminismens allierede

I studiet af køn skal man, ifølge filosoffen Elizabeth Grosz, se kroppen/individet som et rhizom, der forbinder sig til alskens fænomener. Kroppen danner linjer på kryds og tværs, hvilket sætter kroppen i en tilstand af konstant forandring (Grosz 1993, 173). Med denne tænkning kan man rent metodisk udpege de molære, molekylære og nomadiske linjer og undersøge, hvilke effekter disse har på kroppen, og

hvordan linjerne i konstant bevægelse interagerer og bryder med hinanden (Schleicher 2019, 8).

For Grosz består verden af et kaos, der stadigt bliver mere komplekst for mennesket. Det er et kaos, som truer menneskets overlevelsesmuligheder, og mennesket får brug for at skabe en overskuelighed for at kunne navigere i kaoset. Mennesket udvikler derfor teorier og begreber som redskaber, der skal bekæmpe dette kaos. Når vi derfor har begreber for køn og seksualitet, er det fordi, det lige nu giver mening for os for at kunne navigere i verden og sikre vores overlevelse (Ibid., 9). Vi skal forstå teorier og begreber, som for eksempel mand/kvinde, heteroseksuel/homoseksuel, som noget der imødekommer et konkret behov for kategorisering og meningsdannelse hos mennesket på et bestemt tidspunkt i en lokalt forankret historisk kontekst.

Animistisk ontologi

Antropologen Philippe Descola mener, at der i menneskets historie har været fire overordnede ontologier: *animisme*, *totemisme*, *analogisme* og *naturalisme*. Med ontologi "kan man forstå et sæt af grundantagelser om virkelighedens beskaffenhed, hvordan verden er, hvad der er i den (...) en opfattelse som deles af en større gruppe mennesker" (Jensen 2016, 1). Jeg vil her blot redegøre for animisme, som er en karakteristisk ontologi i, hvad sociologen Robert Bellah kalder tribale samfund (Ibid., 8). I animistisk ontologi tillægges alle dyr og planter et menneskeligt væsen (Descola 2013, 129). Forestillingen er, at alle mennesker, dyr og planter i tidernes morgen var mennesker. På et tidspunkt gennemgik nogle af menneskene en forvandling, så de fik en dyre- eller plantekrop, mens andre beholdt deres menneskekrop (ibid., 131-132). Det betyder, at alle dyr og planter egentlig er mennesker i en ny krop. I denne nye krop må de tilpasse sig de egenskaber og begrænsninger, der følger med kroppen. F.eks. kan en hund kun gø, mens en plante helt må tie. Inderst inde er alle dyr og planter dog stadig mennesker med en vilje, en hukommelse og en bevidsthed, hvilket betyder, at mennesker, hvis krop ikke har gennemgået en forvandling, kan kommunikere med dyr og planter (Ibid. 132). Animisme er altså karakteriseret ved, at alle har forskellige kroppe, men et identisk indre (Ibid., 140). Den animistiske ontologi var ikke dominerende i det norrøne samfund, men var dominerende i det samfund, der kom før det norrøne – men man vil stadig kunne finde rester af tidligere ontologier i samfund, hvor en anden ontologi har overtaget. Disse rester eksisterer samtidigt med den nye ontologi, om end i mindre betydningsfulde roller end tidligere (Jensen 2016, 8). Jeg mener, at animistisk ontologi spiller en afgørende rolle i det norrøne syn på Óðinns evne til at indtræde i mange og forskellige domæner og sfærer.

Óðinn og Deleuzes linjer

Óðinn har som den mægtigste og øverste gud i det norrøne gudepantheon en række egenskaber og ansvarsområder, som han danner forbindelser til. De norrøne kildetekster, og særligt Snorri Sturlusons værk *Ynglinga Saga*, knytter Óðinns identitet til følgende domæner: Krig, digtning, herskermagt, magi, sejd, hamskifte, død,

viden og visdom, frugtbarhed, vejr og klima. Ligesom et rhizom kan Óðinn danne linjer til domæner på kryds og tværs, selvom linjerne ikke umiddelbart har en relation til hinanden. Han danner således linjer til både det maskuline krigs- og herskerdomæne og det umandige sejddomæne. Det er tilknytningen til disse domæner, Brit Solli betegner som paradoksale – men at danne linjer til heterogene domæner kan netop uproblematisk lade sig gøre i den identitetskonstruktion, rhizomet er et billede på, og er dermed ikke paradoksale.

Kønsnormer i det norrøne samfund

Det norrøne samfund havde strenge normer for køn (Steinsland 2005, 372). Kønnene blev opdelt i de binære køns kategorier mand og kvinde, hvilket med Deleuzes begreb karakteriseres som molære linjer. Kønsnormerne i det norrøne samfund har, jf. Grosz, fungeret som et værn mod kaos, der skulle sikre overlevelse blandt det norrøne folk. I en verden, hvor vejret kan være barskt og uforudsigeligt, og hvor plyndringer og krige ikke er uvanlige, er det vigtigt at holde kosmos i balance ved, at hver mand/kvinde bidrager til samfundet og kender sine arbejdsopgaver. Kønsnormerne påbød derfor, at mænd og kvinder bestred hvert deres arbejdsområder: Mændenes uden for dørstokken, kvindernes inden for dørstokken (Ibid., 373). Derudover påbød kønsnormerne et ægteskab mellem en mand og en kvinde. Det er denne type ægteskab, der sikrer reproduktion og dermed, at samfundet overlever. Begrebet ergi blev brugt, når nogen trådte uden for kønsnormerne og dermed de molære linjer for køn. En beskyldning for ergi kastede stor skam over et individ og individets slægt, hvilket var alvorligt i et samfund, hvor skam blev brugt som kontrolmekanisme (Ibid., 325). Ergi kan altså have været et begreb, som regulerede samfundet i en retning, der opfordrede til ægteskab mellem mænd og kvinder. Begreber som mand, kvinde og ergi, var altså i det norrøne samfund redskaber til at navigere og skabe overblik i en kaotisk verden med et sårbart kosmos, og begreber som skulle sikre nordboernes overlevelse. De molære linjer er dog ikke tilstrækkelige som værn mod kaos. Óðinn danner forbindelser til en hel del domæner, der bevæger sig ud over de molære linjer, og hvis man følger Groszs teori, er disse forbindelser udtryk for nordboernes behov for en gud, der kan råde over og have ansvar over alle disse domæner. Molekylære og nomadiske linjer må også være nødvendige for at sikre balancen i samfundet, og nordboerne bliver derfor nødt til at have en gud, som også bevæger sig langs disse linjer.

Óðinns linje til døden

Som ansvarlig for verdens kosmos må Óðinn bemægtige sig adgang til domæner, der tilbyder en forståelse af verden, men de forbindelser, han danner, tåler ikke nødvendigvis at blive opretholdt. De nomadiske linjer eksperimenterer med felter og domæner, som Óðinn ikke ønsker at blive i. I digtet *Hávamál* 138-141 hænger Óðinn sig selv for at bemægtige sig kundskaben i at læse og bruge runer. Myten etablerer en nomadisk linje til døden, hvilket giver Óðinn adgang til at hente viden om runer. I en kultur, hvor man i generationer kun kunne huske ting fra fortiden ved at få dem fortalt, var det nærmest magisk, at man kunne bruge symboler til

at huske. Kulturen får brug for en myte, der tilbyder en forståelse af, hvordan de magiske symboler, som i brug kan åbenbare hemmeligheder, er kommet til og blevet givet til kulturen. Mytens nomadiske linje til døden tilbyder derfor kulturen en forståelse af runer og deres virkning i verden. Linjen må dog nødvendigvis brydes, fordi Óðinn ikke kan blive i dødsdomænet – så er han jo død og kan ikke længere bruges som guddom. Óðinn bruges i stedet som en figur, der åbner op til et domæne, som kan være nyttigt at hente viden fra, men domænet er ikke nyttigt at have en permanent adgang til. Den nomadiske linje brydes derfor igen.

Hamskifte for at hente mjød

Myten om skjaldemjøden fra *Skáldskaparmál* etablerer molekylære linjer til hamskifte. Den værdifulde skjaldemjød, hældt i tre kar, bliver bevogtet af den smukke jätte Gunnlød i en hule i et bjerg. Den, der smager mjøden, får adgang til kundskaben i skjaldedigtning. Digtefærdigheden blev anset som én af de mest højagtede færdigheder i norrøn kultur, både på grund af den svære teknik en skjald skulle mestre, men også på grund af idéen om, at digtning gav adgang til en skjult viden om verden (Steinsland 2005, 189). En så højtæret færdighed kræver også en viden om færdighedens opståen, og hvorfor nogle mestrer færdigheden bedre end andre. Dette forklarer *Skáldskaparmál*. For at Óðinn kan få adgang til skjaldemjøden, forvandler han sig først til en slange, der kan sno sig ind til Gunnløds hule. I hulen forvandler han sig tilbage til en mand, der forfører Gunnlød og tilbyder hende sex i tre nætter mod, at han må tage tre slurke af mjøden. Óðinn drikker alle tre kar i tre mundfulde, forvandler sig til en ørn og flygter til Asgård med mjøden. Noget af mjøden taber han på vejen, og dette siges at være den mjød, de dårlige skjaldedigtere har smagt på. Resten spytter han ud i et kar i Asgård, og sådan bringer Óðinn skjaldedigtningen til gudernes hjem. Idet Óðinn forvandler sig til en slange og en ørn, etablerer myten en molekylær linje til hamskifte. Linjen tillader Óðinn at skifte skikkelse til andre dyr, hvilket er et nyttigt middel for Óðinns rolle som kosmos' ansvarshaver. Det er attraktivt for Óðinn at have en fast linje til hamskifte, da Óðinn med hamskifte får adgang til domæner og rum at udfolde sig i, som han ellers ikke ville have adgang til, og dermed får han mulighed for at kontrollere flere dele af kosmos.

Hvorfor dyrker Óðinn sejd?

Med rhizomet som et billede på Óðinns identitet mener jeg, at Deleuzes linjer kan tilbyde en forklaring på Óðinns tilknytning til sejd, der ikke anskuer den som et paradoks. Sejd er en form for magi, der giver adgang til enorm magt. I en kultur med et sårbart kosmos, som den norrøne, har det været attraktivt at have en gud, som har magten til at få kosmos i balance. Denne gud skal have ansvaret over hele kosmos og dermed ansvaret over adskillige domæner. Da det er store kræfter, der kan være i spil i truslen af kulturen (som barskt vejr, sygdom, en usikker fremtid), bør det derfor også være den mægtigste gud, der varetager dette domæne. Det er vanegudinden Freyja², som lærer aserne magiformen sejd, men det er ikke tilstrækkeligt, at hun er den eneste i det norrøne gudepantheon, som mestrer

magien. Freyja er ikke den øverste gud, og dermed ikke gud med ansvaret for hele kosmos. Kulturen har derfor brug for, at Óðinn ved siden af andre områder også mestrer sejdområdet. Når Óðinn dyrker sejd, etablerer myterne molekylære linjer til et magisk domæne, et kvindedomæne og et vanedomæne. Gennem sejd får Óðinn magiske egenskaber, hvilket åbner op for det magiske domæne. Da sejd i udgangspunktet var forbeholdt kvinder og blev anset som et domæne, der faldt under de molære linjer for kvinders opgaver får Óðinn gennem sejd adgang til et kvindedomæne. Sejd var en visdom og praksis, der kom fra vanerne, og dermed gav sejd adgang til viden om og forståelse af vaneslægten – en slægt, der adskilte sig fra aserne. Ved at dyrke sejd får Óðinn altså også adgang til et vanedomæne. Óðinn undergår i sejd en forandring, han ændrer sin form, som giver ham adgang til nye domæner, hvor han kan skifte mellem at være as/vane og mand/kvinde. Med sejd kan Óðinn skifte køn til en kvinde, og få adgang til et kvindedomæne, og dermed have styr på de bestanddele i kosmos, der er tilknyttet kvinder. På samme måde kan han skifte form til en vane, bevæge sig ind på vanedomænet og dermed have styr på de bestanddele i kosmos, der er tilknyttet vaner. Kulturen er interesseret i, at Óðinn vedligeholder sin forbindelse til disse domæner, da domænerne spiller en rolle og en betydning i samfundet. Det er derfor ikke tilstrækkeligt at etablere nomadiske linjer til disse domæner. Linjerne må nødvendigvis være molekylære, og det bliver de gennem sejdpraksis. At Óðinn er en mester i sejd er altså i tråd med, at han som den øverste gud i det norrøne gudepantheon skal have adgang til flest mulige domæner – for kun på den måde kan han have styr på kosmos og verdens balance.

Kønsskifte i en animistisk ontologi

I en animistisk ontologi er Óðinns mange forandringer, såsom hamskifte og kønsskifte, ikke problematisk. Ifølge Descola har alle i en animistisk ontologi et identisk indre, men forskellige kroppe. Det er det identiske indre, som muliggør, at alle kan kommunikere med hinanden på trods af, at kroppene er forskellige. I en animistisk ontologi er det uproblematisk, at Óðinn i *Skáldskaparmál* forvandler sig til en slange og en ørn – han er stadig den samme Óðinn indeni. Forvandlingen er vigtig og nødvendig, fordi den giver kulturen adgang til nyttig viden. I en animistisk ontologi vil man heller ikke tænke på køn på samme måde, som i andre ontologier: Det kan godt være, at kroppene på en mand og en kvinde er forskellige, men deres indre er identiske. At Óðinn derfor i nogle kontekster optræder som en mand og i andre som kvinde, er helt normalt i en animistisk ontologi, for han er stadig den samme Óðinn indeni. I sin undersøgelse af Óðinns tilknytning til sejd, foretager Solli en queer-teoretisk analyse af Óðinn og bruger Óðinns kønsskifte som belæg for at karakterisere ham som queer, et begreb der antyder, at noget er unormalt/skævt. I en animistisk ontologi vil det dog være helt forkert at karakterisere Óðinn som queer, da kønsskifte og flydende køn netop er normale i denne ontologi. Solli er ikke den eneste, der har karakteriseret Óðinn som queer³, og det understreger, at mange forskere tidligere ikke har haft blik for, at den norrøne kultur er noget andet end vores samtid. At kalde Óðinn for queer giver et fejlagtigt billede af vikingetiden, og det lader ikke den norrøne kultur komme til sin ret.

Sejdmester for at være beskytter af kosmos

Óðinns identitet kan ud fra ovenstående anskues som et rhizom. Han danner forbindelser på kryds og tværs til alskens domæner. Nogle linjer etableres for derefter at brydes igen, og andre linjer vedligeholdes, fx ved at Óðinn dyrker sejd. Alle disse linjer viser, at Óðinns identitet konstant er i bevægelse, ligesom en kultur konstant er i bevægelse. I studiet af norrøn religion og samfund må forskere have blik for, at vikingetiden var en anden kultur og var domineret af en anden ontologi end i dag. Forholdet mellem Óðinn som mand og sejdmester ville muligvis udgøre et paradoks i dag med nutidens forestillinger om køn og seksualitet, men var ikke problematisk eller paradoksalt i vikingetiden, hvor den animistiske ontologi i høj grad har haft indflydelse på samfundet. Tværtimod mener jeg, at det i vikingetiden var en nødvendighed, at Óðinn var sejdmester. I det norrøne samfund var det kongerne, som havde ansvaret for folkets trivsel. Derfor skulle konger dengang også kunne noget andet, end regenter skal kunne i dag. Som menneskenes og gudernes øverste konge har Óðinn ansvaret for folkets trivsel og kosmos' balance, hvilket betyder, at han må have råderet over alle elementer i kosmos. Da vejret kan påvirke folkets trivsel, ved blandt andet at forårsage fiskeres død på havet og forårsage en dårlig høst, må Óðinn som konge nødvendigvis også være gud for vejr. Ligeledes må Óðinn også være krigsgud, da sejr i krig var afgørende for folkets trivsel. Som sejdmester har Óðinn magt over liv og død og kan samtidig få adgang til andre domæner såsom kvinde- og vanedomænet, så det er vigtigt, at Óðinn som konge også bemejstret dette område. Jeg mener derfor ikke, at det var et paradoks i vikingetiden, at Óðinn både var krigsgud og sejdmester, som Solli anser det. Det var nødvendigt, at Óðinn er gud for alle disse domæner, også dem som tilsyneladende ikke lader sig forene med de norrøne kønsnormer for mænd, for kun på denne måde kunne Óðinn fungere som ansvarlig for folkets trivsel og være beskytter af kosmos.

Óðinns identitet som et rhizom. Figuren viser hvilke domæner Óðinn knytter sig til og har adgang til. Illustreret af Emma Jørgensen

Litteraturliste

- Bellah, Robert N. 2011. *Religion in Human Evolution. From the Paleolithic to the Axial Age*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA. s. 267
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix 1980. *Capitalisme et schizophrénie: mille plateaux*, Édition de Minuit. Engelsk oversættelse: 1987 *A Thousand Plateaus, Capitalism and Schizophrenia*, Vol. 2, University of Minnesota Press, Minneapolis
- Deleuze, Gilles & Parnet, Claire 1983. 'Politics' i Deleuze og Guattari *On the Line*, Semiotext(e), New York, 69-115
- Descola, Philippe 2005. *Par-delà nature et culture*, Gallimard. Engelsk oversættelse: 2013 *Beyond Nature and Culture*, The University of Chicago Press, Chicago s. 129-143
- Franks, Amy May 2018. Óðinn: A Queer týr? A Study of Óðinn's Function as a Queer Deity in Iron Age, (MA-thesis), University of Iceland, Reykjavik
- Grosz, Elizabeth 1993. "A Thousand Tiny Sexes: Feminism and Rhizomatics", *Topoi* 12, 167-179
- "Hávamál" i *Edda: Die Lieder des Codex Regius nebst Verwandten Denkmälern*. I. Text (4th rev. Edn. By Hans Kuhn; 5-6), Neckel, Gustav (ed.), Carl Winther, Universitätsverlag, Heidelberg, 1962
- Jensen, Hans Jørgen Lundager 2016. "Ontologier i Det Gamle Testamente: analogisme og animisme (Gen 1 og 2-3)", *Collegium Biblicum Årsskrift (CBÅ)*, 20, 1-19
- Schleicher, Marianne 2019. "Effects of Materiality in Israelite-Jewish Conceptions of Gender and Love: On a Necessary Synthesis of Constructionist and New Materialist Approaches". Submitted to eds. Byrne & Schleicher: *Entanglements and Weavings: Diffractive Approaches to Gender and Love*, Brill, Leiden (manuskript, 21 sider)
- Snorri Sturluson 1998. *Edda: Skáldskaparmál 1. Introduction, Text and Notes* (ed. Anthony Faulkes), Viking Society for Northern Research, London
- Solli, Brit 2002. *Seid. Myter, sjamanisme og kjønn i vikingenes tid*, Pax, Oslo
- Solli, Brit 2008. "Queering the Cosmology of the Vikings: A Queer Analysis of the Cult of Odin and "Holy White Stones"", *Journal of Homosexuality*, 54:1-2, 192-208
- Steinsland, Gro 2005. *Norrøn Religion. Myter, riter, samfunn*, Pax, Oslo

Noter

- 1 Artiklen er en redigeret udgave af min bacheloropgave, som jeg afleverede 20/12 2019 på Religionsvidenskab, Aarhus Universitet under vejledning af Marianne Schleicher
- 2 Vanerne er en gudeslægt, bestående af frugtbarhedsguder, som engang lå i strid med aserne. Efter striden kom vanerne Nj rødr, Freyr og Freyja til at leve sammen med aserne.
- 3 Se Franks 2018